Lesnícky náučný chodník J. D. Matejovie

Kraj:	Banskobystrický kraj
Okres:	Banská Bystrica
Geomorfologické jednotky:	Starohorské vrchy a Veľká Fatra
Geologická jednotka:	jadrové pohorie
Chránené územia:	Národný park Veľká Fatra, prírodná pamiatka Jelenecká jaskyňa a chránený areál Dekretov porast
Prístup:	bus Staré Hory, Dolný Jelenec, Jelenská
Východisko:	Staré Hory, Dolný Jelenec, na začiatku odbočky do Dolného Jelenca z hlavnej cesty poniže vodnej nádrže Dolný Jelenec
Trasa:	Staré Hory, Dolný Jelenec – Horný Jelenec – Valentová – Rybie – chránený areál Dekretov porast – Staré Hory
Dĺžka, prevýšenie:	10 km, prevýšenie 490 m (opačným smerom 575 m)
Čas prechodu:	3,5 h
Počet zastávok:	12
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: lesnícke, kultúrno-historické, technické, prírodovedné

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Chodník vedie na začiatku súbežne so žltou a na konci modrou

turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2008

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Lesy SR, š. p., Odštepný závod Slovenská Ľupča, Lichardova 52, 976 13 Slovenská Ľupča, tel. 048 / 4715 721

Poznámky: (1) Náučný chodník je pomenovaný po lesníkovi Jozefovi Dekretovi Matejovie (viac v hesle nižšie). (2) Túru po náučnom chodníku možno rozšíriť pri poslednej zastávke o odbočku na Majerovu skalu (po modrej turistickej značke 1,5 km s prevýšením 320 m). (2) Náučný chodník pôvodne tvoril jednu súvislú trasu s lesníckym náučným chodníkom Jelenecká – Špania Dolina, preto majú spoločný úvodný panel.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie; odporúčame pre starších žiakov.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Staré Hory. Obec severne od Banskej Bystrice v doline Starohorského potoka, tvoriacej hranicu medzi Starohorskými vrchmi a Veľkou Fatrou, ktorou prechádza významná a frekventovaná štátna cesta Banská Bystrica – Ružomberok. K Starým Horám patria aj bývalé uhliarske osady **Dolný Jelenec**, **Horný Jelenec**, Valentová, Rybie, Prašnica, Richtárová a Polkanová. Obec vznikla ako banícka osada v 13. storočí – ťažili a spracúvali sa tu rudy striebra a medi. Vrchol rozvoja dosiahli na prelome 15. a 16. storočia, kedy tu bol vybudovaný komplex hút, čo podmienilo aj rozvoj ťažby dreva a uhliarstva. Po ich útlme sa doplnkovým zamestnaním od 17. storočia stalo čipkárstvo. Jeho tradíciu rozvinula koncom 19. storočia aj štátna čipkárska dielňa. Staré Hory sú tiež známym katolíckym pútnickým miestom s históriu pútí od 15. storočia. Na mieste údajného zjavenia vo svahu nad ústím Richtárskeho potoka do Starohorského potoka na južnom okraji obce sa nachádza hojne navštevované **pútnické miesto Studnička** s prameňom a kaplnkou so sochou Panny Márie z kararského mramoru. Pod ním pri hlavnej ceste stojí barokový rímskokatolícky farský kostol – bazilika Navštívenia Panny Márie –, postavený v rokoch 1448 – 1499, národná kultúrna pamiatka. Obec zohrala významnú úlohu počas Slovenského národného povstania: v októbri 1944 tu mala partizánska brigáda Jegorova poľnú nemocnicu, koncom októbra 1944 dolinou ustupovali smerom na Donovaly jednotky povstaleckej armády, partizáni aj civilné obyvateľstvo, v zime 1944/45 pod Jelenskou skalou sídlil štáb partizánskej brigády Pomstiteľ (bunker Mor ho!). V severnej časti obce pri kaplnke sv. Anny v obytnom dome č. 106 je prístupná súkromná **stála banícka expozícia** Ivana Čillíka a jeho syna Richarda, ktorí tu sústredili unikátne exponáty typické pre starohorskú a špaňodolinskú banskú oblasť.

Jozef Dekret Matejovie (Dobroč 1774 – Banská Bystrica 1841). Významný lesník a priekopník v umelej obnove lesov, štátny lesmajster. Jeho zásluhou sa na Slovensku začalo s výsevom a sadbou v lesoch z vlastných zdrojov, spúšťaním dreva rigolmi a zaviedlo sa všeobecné používanie ručnej píly namiesto sekery. Pre účely obnovy porastov zabezpečoval premyslený zber, ošetrovanie, lúštenie a skladovanie lesného semena a jeho evidenciu. V lesných škôlkach, ktoré zakladal, vyrastali kvalitné sadenice, nevyhnutné pre obnovu lesov. V starohorskej oblasti, kde prevažne pôsobil, zalesňoval najmä ťažko prístupné a extrémne bralnaté polohy. Istý čas pôsobil v Michalovej, kde vymyslel a

založil luštiareň – na lúštenie semien zo šišiek pre potreby lesných škôlok a zalesňovanie – a tiež vypracoval projekt na výstavbu vysokej pece. Do horehronských porastov zavádzal smrekovec, ktorý bol jeho obľúbenou drevinou. Pri odbočke z hlavnej cesty Banská Bystrica – Ružomberok do osady Dolný Jelenec na úpätí brala na začiatku cesty vedúcej k vodnej nádrži Jelenec je vybudovaný **Pamätník Jozefa Dekreta Matejovie v Dolnom Jelenci**. Je dielom kamenára Dezidera Schwarcza podľa návrhu sochára Františka Šidlu, ktorý je zároveň autorom bronzového reliéfu. Ide o najstarší pamätník venovaným J. Dekretovi Matejovie – odhalili ho v septembri 1913. Osobnosti J. Dekreta Matejovie sa venuje aj > Náučný chodník v Michalovej

Vodné dielo Motyčky – Dolný Jelenec – Staré Hory. Sústava vodných diel (nádrží, privádzačov, elektrární) v okrajových územiach Veľkej Fatry a Starohorských vrchov v doline Starohorského potoka a jeho prítokov severne od Banskej Bystrice vybudovaná v rokoch 1923 – 1926 pre energetické účely v dvoch častiach (Motyčky – Dolný Jelenec a Dolný Jelenec – Staré Hory). Tretia časť diela (pri Uľanke) bola len projektovaná. Spolu má sústava dĺžku asi 5 km a spád 178 metrov.

Prírodná pamiatka Jelenecká jaskyňa. Chránené územie v juhovýchodnom okraji Veľkej Fatry vo svahu Kolomaznička medzi Dolným Jelencom a Horným Jelencom vyhlásené v roku 1999 na ochranu citlivých jaskynných geosystémov. Územie areálu je súčasťou územia európskeho významu Veľká Fatra a chráneného vtáčieho územia Veľká Fatra (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Prírodná rezervácia Pralesy Slovenska – Flos. Jedna z početných častí (lokalít) hromadného chráneného územia Pralesy Slovenska, vyhláseného v roku 2022, chrániaca pralesový zvyšok v okraji Starohorských vrchov juhozápadne od Motyčiek na prevažne severozápadne orientovanom strmom skalnatom svahu na konci výbežku Flos v rámci masívu Krčahy – Koškov vrch (1 131 m n. m.). V jedľovo-bukových a vápnomilných bukových lesoch s množstvom hrubých stromov a odumretého rozkladajúceho sa dreva dosahujú niektoré jedle, ktorej zastúpenie tu je pomerne vysoké, vek vyše 250 rokov. Rastie tu i niekoľko desiatok tisov. Početné skalné steny a veže a skalnaté hrebene majú špecifickú flóru, v území sa vyskytuje i skalné okno. Rezervácia leží v rámci územia európskeho významu Ďumbierske Tatry a chráneného vtáčieho územia Ďumbierske Tatry (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Chránený areál Dekretov porast. Chránené územie v juhovýchodnom okraji Veľkej Fatry vo svahu Hornojelenskej doliny východne pod Majerovou skalou vyhlásené v roku 1999 na ochranu jedného z mála dosiaľ existujúcich lesných porastov založených Jozefom Dekretom Matejovie (pozri samostatné heslo). V tomto vekovo i štruktúrne rôznorodom lese rastú cenné exempláre smrekovca, jedle, smreka a buka dosahujúce vek takmer 200 rokov. Územie areálu je súčasťou územia európskeho významu Veľká Fatra a chráneného vtáčieho územia Veľká Fatra (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Bralo Vlčie diery. Lokalita s bralom na dne doliny potoka Rybie vo Veľkej Fatre medzi osadami Valentová a Rybie známa zo slovenského vojnového filmu Vlčie diery režiséra Paľa Bielika z roku 1948, ktorý prezentuje osudy rodiny Svrčinovcov v druhej polovici roka 1944 počas Slovenského národného povstania. Pri príležitosti otvorenia náučného chodníka (2008) bol do skaly zakomponovaný odtlačok dlane herca Ladislava Chudíka, ktorý v tomto filme účinkoval.

Prírodná pamiatka Majerova skala. Chránené územie pri juhovýchodnom okraji Veľkej Fatry na konci juhovýchodnej rázsochy Krížna – Líška vyhlásené v roku 1992 na ochranu výrazného skalného útvaru – Majerovej skaly (1 283 m n. m.) – s výskytom chránených a ohrozených druhov flóry a fauny. Ide o trosku chočského príkrovu budovanú triasovým gutensteinským vápencom a ramsauským dolomitom, ktorá leží na slienitých spodnokriedových horninách krížňanskej série – sivých slienitých vápencoch, slieňovcoch a slienitých bridliciach. Skala, prístupná modrou turistickou značkou, poskytuje dobrý výhľad. Územie pamiatky je súčasťou územia európskeho významu Veľká Fatra a chráneného vtáčieho územia Veľká Fatra (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Staroborské vrchy. Neveľké jadrové pohorie na strednom Slovensku medzi Kordíkmi, Králikmi, Hiadeľom, Korytnicou-kúpeľmi a Starými Horami, ohraničený zo západu Kremnickými vrchmi, z juhu Zvolenskou kotlinou, z východu Nízkymi Tatrami a zo severozápadu Veľkou Fatrou. Budujú ho rôzne tektonické jednotky Centrálnych Západných Karpát a má preto veľmi zložitú a pestrú geologickú stavbu. Od západu sem okrajovo zasahujú neovulkanity (v tejto časti bola vyčlenená Kordícka brázda). Vo zvyšku územia sa striedajú najrôznejšie horniny: paleozoické granodiority až granity, ortoruly, pieskovce (s prevažne hladším reliéfom) a triasové, jurské a kriedové vápence, dolomity, pieskovce, slieňovce, kremence, bridlice s mnohotvárnym členitým reliéfom často so strmými až bralnatými svahmi a úzkymi dolinami, ale aj hôľnatým najvyšším vrchom v pohorí – Kozím chrbtom (1 330 m n. m.). Takmer celé pohorie je súčasťou povodia Hrona. Na západe ho križuje Bystrica, do ktorej ústi Starohorský potok a Banský potok, ďalšími tokmi sú napr. Ľupčica, Mošteníckỳ potok, Uhliarsky potok, Vážna. Len severovýchodný cíp odvodňuje do Váhu Korytnica. Na styky tektonických jednotiek sa viažu vývery početných minerálnych prameňov, napr. Mošteníckа kyslá, Hiadeľská kyslá, pramene v Korytnici-kúpeľoch. Pohorie je zväčša zalesnené prevažne zmiešanými lesmi (prevláda buk lesný a smrek obyčajný). V oblasti Španej Doliny a Starých Hôr v strednej časti územia sa historicky ťažili významné ložiská medenej a striebornej rudy a pôvodný ráz krajiny bol do značnej miery zmenený. Pohorie dolinou Bystrice pretína a jeho celým severným okrajom ďalej vedie frekventovaná cesta medzinárodného významu, dolinou Bystrice prechádza železničná trať. V jeho vnútri leží viacero obcí, najmä pri dopravných líniách či v bývalých banských územiach.

Národný park (NP) Veľká Fatra. Veľkoplošné chránené územie zriadené v roku 2002 na necelom území jedného z najrozsiahlejších jadrových pohorí Slovenska s málo narušeným prírodným prostredím dosahujúcim vrchom Ostredok 1 596 m n. m. (NP nezaberá severovýchodné, severné ani severozápadné časti pohoria.) Pohorie zo severu rozčlenené dolinou Ľubochnianky, najdlhšou na Slovensku (cca 20 km), má spolovice severojužne prebiehajúci ústredný chrbát, ktorý sa od Ploskej delí na dva (pôdorys chrbtov má tvar Y). Tektonický vývoj územia s pestrým geologickým podložím a vonkajšie geomorfologické činitele podmienili rôznorodý charakter reliéfu a jeho veľkú členitosť. Granitové a granodioritové jadro je odkryté a vychádza na povrch len v severnej časti pohoria, a to v páse Smrekovica – Vyšná Lipová (medzi Podsuchou a Kantorskou nad Sklabinským Podzámkom). Zvyšnú časť územia pohoria i NP budujú prevažne mezozoické sedimentárne horniny. Zjavne kontrastujú východné mäkko modelované najvyššie časti hlavného chrbta s hôľnym reliéfom na slienitých vápencoch, slieňovcoch, slienitých či ílovitých bridliciach s jeho západnými rázsochami so skalnatými až bralnými územiami na prevažujúcich vápencoch a dolomitoch s hojnými povrchovými i podzemnými krasovými útvarmi a dolinami Rakšianskou, Gaderskou, Blatnickou, Necpalskou a Belianskou. Spomedzi okolo tristo evidovaných jaskýň v podcelku Bralnej Fatry vynikajú Mažarná (dlhá 134 m) a Horná Túfna (dlhá 85 m). Pohorie je v nižších polohách zalesnené, najcennejšie pralesné porasty sú prísnymi rezerváciami. Osobitý charakter najvyšších polôh ústredného chrbta – hole (horské lúky) – sú zvyškami areálov historicky odlesnených pre účely pastvy. Ich rozsah sa v súčasnosti zmenšuje vysádzaním pôvodne sa tu vyskytujúcej kosodreviny najmä za účelom zníženia lavínového ohrozenia. Akcentovaný reliéf a pestrý geologický podklad umožnil zachovanie rastlinných spoločenstiev z rôznych období postglaciálneho vývoja. Vzácne sú spoločenstvá zvyškov reliktných borín na vápencových a dolomitových bralách. Na Tlstej má jedinú lokalitu na Slovensku relikt našej kveteny pochybok huňatý (*Androsace villosa*). Typickým pre hôľne spoločenstvá hlavného chrbta je masový výskyt veternice narcisokvetej (*Anemone narcissiflora*). Zvláštnosťou je najmasovejší výskyt treťohorného reliktu tisu obyčajného (*Taxus baccata*) v rámci strednej Európy pri južnom okraji NP nad Horným Harmancom, ktorého ochrane slúži od roku 1949 národná prírodná rezervácia Harmanecká tisina. Na území Veľkej Fatry prevažujú horské druhy živočíchov, zo šeliem sa vyskytuje medveď, rys aj vlk, hniezdi tu orol skalný, problémovým je introdukovaný alpský poddruh kamzíka vrchovského (poškodzuje vzácnu skalnú vegetáciu). Územie NP sa zhruba kryje s územím európskeho významu Veľká Fatra a chráneným vtáčím územím Veľká Fatra (obe sú súčasťou sústavy Natura

2000).

Názvy informačných panelov

1. Lesnícky náučný chodník J. D. Matejovie (spoločný úvodný panel s lesníckym náučným chodníkom Jelenecká – Špania Dolina)
2. Malá vodná elektráreň Dolný Jelenec
3. Lesný požiar v lokalite Kolomaznička
4. Pomník SNP Mor ho
5. Prof. Ing. Dr. Leo Skatula 1889 – 1974
6. Horný Jelenec
7. História osídlenia Starohorskej doliny
8. Vlčie diery
9. Lavínová katastrofa
10. Smrekovcové porasty
11. Horská osada Prašnica
12. Majerova skala

Panely v teréne neobsahujú názov chodníka ani nie sú očíslované.

LESNÝ POŽIAR V LOKALITE KOLOMAZNÍCKA
FOREST FIRE IN KOLOMAZNÍČKA

